

elkötelezettségeiben. Azt kell megnéznünk, milyen volt a rendszerváltás valójában, milyen erők torzították az országot, a magyarság ellenében és milyen következményekkel járt mindez – fogalmazott Bíró Zoltán a *Magyar Fórum*nak adott interjújában.

Bíró Zoltán többször hangoztatta, hogy a bizonyos népi-urbánus ellentét nem új keletű dolog volt. Az a 19. században elkezdődött, majd a 20. századot végig jellemezte. Azt tehát nem lehet mondani, hogy hirtelen ezt valaki megbontotta. A Magyar Fórumnak adott egyik interjújában, arra a kérdésre válaszolva, hogy sikertörténetnek tartja-e a rendszerváltást, így fogalmazott: „Egy szóval ezt a kérdést nem lehet megválaszolni, ám sikertörténetként semmiképpen nem vagyok képes értékelni, hiszen az ország belerokkant a privatizációnak nevezett kiárusításba, az igazságtétel ügyében pedig nem történt semmi. Mi annak idején Lakiteleken a nemzet védelmében szükséges érdemi változások megtétele mellett tettünk hitet. Most bő két évtized elteltével világosan látszik, hogy sem az akkori köztársasági elnök, sem az Alkotmánybíróság elnöke, sem az első miniszterelnök abban a kétségtelenül nehéz, bonyolult, több irányból befolyásolt erőterben nem csillogtatta politikai talentumát vagy akaratát.”

Bíró Zoltán a szuverén, harmadik utas politika hirdetőjeként vallja, hogy mindig is számolni kellett és ma is számolni kell azzal, hogy ez a saját utas gondolkodásmód és az „abból fakadó politikai szándék nem nyeri el sem külső hatalmak, sem az eszmei alapokat nélkülöző, csupán pragmatikus és az úgynevezett reálpolitika bűvöletében élő hazai politikai erők tetszését. Erről is bőséges tapasztalatokat szerezhettünk az elmúlt több mint húsz esztendőben. Az önfeladás és önkikiárusítás politikája, mint reálpolitika érvényesült az átmenet során, és ezzel szemben minden saját utas elképzelés egyenesen kártékonynak, korszerűtlen álomvilágnak minősült. Megdicsőült ezzel szemben a nyugati gazdasági és politikai érdekekhez való korlátlan alkalmazkodás, azok kiszolgálásának a gyakorlata, csakúgy, mint korábban a szovjet követelmények ugyanolyan korlátlan kiszolgálása. Új kormányzat és másféle kormányzati törekvések kellettek ahhoz, hogy végre az elmúlt években megérlelődjön és társadalmi méretekben elfogadottá váljon a lehetséges önállóságra való törekvés politikája.”

S valóban, ahogy Nyári Gábor írja az előszóban, az interjúkból „egy olyan személy gondolatai rajzolódnak ki, akiről biztosan tudhatjuk, hogy neve és cselekedetei be fognak kerülni a történelemkönyvekbe.”

MEDVECZKY ATTILA (Magyar Fórum)

EGYSZER MINDEN ÍRÁS VÉGÉRE PONT KERÜL – GERGELY ANDRÁS HALÁLÁRA

1943 végén, 1944 elején minden idők egyik legnagyobb – egyben legvitatottabb életművet alkotó – magyar történésze, Szekfű Gyula a reformkor szabadságért, demokráciáért, társadalmi reformért harcoló értelmiségije, a centralisták elképzeléseiről értekezett. Az Adyt idéző, *Valahol utat veszítettünk* című hosszabb cikksorozat utolsó része 1944. február 27-én jelent meg, mintegy önkéntelenül – vagy nagyon is tudatosan? – a német megszállást előlegezve. Utolsó sorai a feltétlenül szükséges átalakulás kapcsán így hangzottak: „[...] ha a homokóra lefutóban van és azt újra fel kell tölteni, a változás pillanatában mindez lényegtelenné válik. A változásnak pedig egyik előjele, hogy nincsenek többé érvek és ellenérvek, melyeket nem ismernénk, és hogy szó, beszéd, írás végképp kimerül, üressé válik. Egyszer minden írás végére pont kerül.”

Szekfű jó két esztendővel Gergely András születése előtt mondott szavait többszörösen is indokoltnak tartom idézni András halála fölötti megrendülésében és megdöbbenésében, melyet a legpontosabban az fejez ki, „hogyan szó, beszéd, írás végképp kimerül, üressé válik”. András egyik történészi példaképem volt, így nehéz róla elfogódottság nélkül emlékezni. Mint Szekfűt, őt is erősen foglalkoztatta a centralisták tevékenysége, és hozzájuk hasonlóan a saját szakmáján kívül a politika is, különösen a rendszerváltozás idején. (Az MDF alapítói között volt, a párt programjának egyik kidolgozója, 1991–1992-ben a Külügyminisztérium főtitkára. Kétszer volt nagykövet: a Dél Afrikai Köztársaságban /1992–1994/, majd Hollandiában /1999–2002/).

Akárcsak a centralisták, Gergely András is mindig középre tartott, a politikában és a történettudományban is. Nem szerette a szélsőségeket, igyekezett az érveket és ellenérveket meghallgatni, azok között az arany középutat megtalálni. Akkor is, ha ez a politikában csak részben sikerült neki: az 1980-as évek végének, az 1990-esek elejének ingerült légkörében – amelyet napjainkban néha már visszasírunk – erre nemigen adódott lehetősége. Annál inkább érvényesült kiegyenlítő szerepe történettudományi és tanári munkásságában, hiszen a legkülönbözőbb irányzatokat képviselő és ideológiai beállítottságú historikusok egyaránt elismerték teljesítményét.

Gergely András (1946–2021) történész. Fotó: Veritas Intézet.

Elsősorban a hosszú 19. század története, az 1790-től az első világháborúig terjedő időszak – Magyarország 20–21. századi fejlődését is meghatározó – kérdései izgatták. Mértéktartóan, a források rendkívül alapos ismeretében, Magyarország nemzetközi helyzetét mindig figyelembe véve, ezért az összehasonlító szempontokat is érvényesítve és kiváló íráskészséggel rendelkezve születtek tanulmányai és kötetei (mintegy 250, sokat idézett tudományos publikációja), a magyar mellett német és angol nyelven is. A tudományos ismeretterjesztésnek is mestere volt. A reformkor, Széchenyi István életútja és gondolatvilága, 1848–1849 magyar és (kelet)-közép-európai eseményei álltak vizsgálódásai középpontjában, s mint legjelesebb hőst, Széchenyit, őt is a szó legnemesebb értelmében vett konzervatív reformerként jellemezhetjük. Historikusként és politikusként is. Mindenkivel igyekezett szót találni, a legtöbb esetben sikerrel. Történettudományunkban éppen napjainkban is hiányoznak a hozzá fogható, a különböző táborok között közvetíteni tudó személyiségek.

Tanári pályája az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez, az Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvi Tudományegyetemhez és a Károli Gáspár Református Egyetemhez kötődik. A VERITAS Történetkutató Intézetben nem sokkal annak megalakulása után, 2014-ben lett a Dualizmus-kori Kutatócsoport vezetője, nyugdíjazásáig töltötte be e tisztséget. Sokszor és sokat segítette kollégái munkáját, mindenkihez mindig volt néhány segítő szava, szakmai téren megfontolandó észrevétele. Néhányan a VERITAS munkatársai közül nemcsak a bölcs és tudós kollégát, hanem az igaz barátot is siratjuk halálakor.

Gergely András életének és műveinek végére – mint egyszer mindenre – pont került. Ám megnyerő személyisége az őt ismerők körében feledhetetlenül tovább él, történeti munkái pedig hosszú ideig megkerülhetetlenek maradnak.

(A Veritas Intézet intézetvezetőjének, lapunk szerkesztőbizottsága tagjának írása a Veritas Intézet honlapján jelent meg. Szerkesztőségünk tisztelettel adózik Gergely András emlékének. Isten nyugosztalja!)

UJVÁRY GÁBOR